

říkejte tedy, že já jsem také o Vaší povídce napsal „stylový gongorism“ a „nekontrolovatelná psychologie“. Já to napsal: 1. první, 2. v klidné studii, 3. s důkazy, 4. o Vašich „Stojatých vodách“ — kdežto Vy to píšete: 1. po mně, 2. v pamfletu, 3. bez důvodů, 4. o mojí povídce „Šly světem“ — což je všechno kardinální rozdíl.

12. *Nejste-li, chťete se alespoň zdát slušně vychovaným.* Ničte svého nepřítele taktem — to je strašnější zbraň než Vaše nejstrašnější soi-disant „vtipy“, opsané ze Šípů nebo Humor. listů. Zejména pak, příteli, nebuďte nevděčen ke — svým někdejšími kritikům. Tyto oběti povolání šetřte vždy, jich osud není závidění hodný; vždyť kritizovat Vaši knihu předpokládá ji číst — anebo, horreur! po případě vidět ji na jevišti a pak nádavkem číst ještě v knize. Byl jeden takový nešťastník, který to všechno přestál a zachoval se k Vám ještě tak slušně, že napsal o Vás — dvě stránky věcného a klidného rozboru. A Vy dnes přijdete a napíšete: „surově skopal moji Hořící duši“.

To není rozhodně hezké a slušné od Vás. Měl byste být laskavější k této starší trpělivé, dnes již vymírající generaci kritické. Tím spíše, že přichází dnes mladá, která se nedá za nic na světě pohnout k tomu, aby Vás četla a o Vás psala. Tak na př. p. Sezima, jemuž p. prof. Dlouhý nabízel vysokou bankovku — a on odolal, jak Vám minule vyložil. A p. Šimek dal se zlákat jen byronovským honorářem: za rádek guinea.

Mám ještě několik puntíků v peře, ale jedno mne odzbrojuje. Až k slzám jste mne pohnul Svým pozváním ke spolupracovníctví v Mod. revui, které mi po všech pomluvách a nadávkách — dokonce s výmínečným slibem honoráře — nabízíte. Není to tedy s tím Vaším despektem ke mně tak zlé, když byste mne byl hotov přijat mezi nejvzácnější vyvolence osudu a p. Arnošta Procházky. To je tak sladce naivní a rozmilé, že vyrazí pero z ruky. Za ně bude Vám mnoho odpuštěno.

Jen jedno ne: to ubohé penzum. To musíte roztrhat a pokusit se o nové, slušnější. Návod jsem Vám tu dal, a Vy jste pilný a vtipný člověk: nezoufám nad Vámi ještě. A zkoriguju Vám je po případě stejně blahosklonně a přátelsky jako toto.

Do té doby Váš starý

F. X. Šalda

Poznámky vydavatelovy

Čtvrtý svazek Kritických projevů F. X. Šaldy shrnuje kritikou a polemickou žeň z let 1898 až 1900; časově zahrnuje tedy dobu tří let, působností rozdělenou mezi Literární listy a Lumír a biograficky přervanou chorobou po úrazu v Orlických horách. Choroba způsobila, že co do množství kritická činnost Šaldova slábne, až roku 1900 vykazuje jen jediný referát. Přestává se taky o časopisy zajímat, poněvadž se mu zdá, že ztratily smysl a že nastává doba knihy. Začíná psát essaye a články, které vyplní příští jeho knihy (Experimenty, první příspěvek jeho do Lumíru, přešly do Bojů o zítřek). Roku 1898 pokračuje v referentství pro Literární listy, přechází jako referent do Lumíru, který se příští dva roky stane jeho hlavní kritickou tribunou, i když Literární listy neopustí úplně.

Bylo-li ústředním bodem Šaldových projevů z let 1894 a 1895 dialektické řešení vztahů individua a kolektiva, a konkretisoval-li se tento vztah v projevech z roku 1896 a 1897 na otázku poměru individua a národa,¹ soustřeďuje se Šalda v letech 1898 a 1900 opět na otázku vztahu individua a kolektivu, která se v roce 1900 stává ústřední otázkou jeho polemik. Jako idealistický individualista, jakým Šalda koncem let 90. byl, požaduje po umělci individualitu, výraznou osobnost, typičnost tvorby, kterou se jeden umělec od druhého liší. Za největší známku umělecké slabosti pokládá opakování stylisací, obrazů již jinde a lépe užitých. Tato individualita stylu není však u něho v rozporu s ideovostí. Vítá Neumannovu knihu (zde str. 55) právě proto, že v ní je podtržena ideovost, která obohacuje myšlenkovou malátnost většiny soudobé poesie. Individualismus Šaldův odmítá i samoúčelnost poesie. Přes to, že oceňuje v umění zachycení tajemna, nevyslovitelnosti a krásy často abstraktní, přece stále měří umělecké dílo jeho životností a přimknutím ke skutečnosti. Proto vyčítá Mallarméovi, že chtěl žít abstraktně a integrálně a pokládá za štěstí, že se mu nepodařilo uzavřít se před životem. I Šalda pozoroval rozklad buržoasní společnosti, jak se projevoval v umění, podobně jako S. K. Neumann. Cítil, že je třeba proti jeho odrazu v umění bojovat a reagoval proto bojem proti dekadentním pózám a proti anarchismu. Proto se tenkrát postavil i proti Neumannovi, když viděl, že se stává anarchistou a spojuje se s Karáskem, proti jehož umění měl hned od počátku výhrady. Na rozdíl od Šaldy, který stále viděl těžisko své činnosti v umění, měl však Neumann, aktivní účastník politického a sociálního zápasu své doby, více předpokladů k tomu, aby dospěl k přesvědčení, že umění musí uvědo-

1 - Srov. o tom Kritické projevy 3, str. 523.

měle sledovat třídní zájmy potlačovaných mas. Požadavek třídního umění se zdál Šaldovi roku 1900 ještě absurdní. Neměl také dostatečného porozumění pro požadavek bojové tematiky „čtvrtého stavu“, za nějž se postavila soudobá socialistická revue Akademie, i když si byl již roku 1898 vědom toho, že „dělák dostal v umění dávno domovské právo, nejen jako jeho předmět, ale i jako jeho obecenstvo“. I v kritikách shrnutých do tohoto svazku pokračuje Šalda v boji proti eklekticismu a proti umění klouzajícímu po povrchu života. To zdůrazňuje zvlášť v referátech divadelních, neboť dramatické umění má podle něho nejlépe řešit otázky a problémy skutečnosti a pravdivosti; proto odsuzuje Neznámou pevninu Vikové-Kunětické a Hořící duše Karáskovy a tak vysoko klade realismus třeba Otto Ludwiga.

Vydání tohoto svazku se řídí zásadami, podle nichž pracovali vydavatelé svazků předcházejících.

Děkuji všem, kteří mi při vydání tohoto svazku pomáhali radou a připomínkami, zvláště paní A. Kolářové-Sezimové za laskavé zapůjčení dopisů Šaldových, psaných K. Sezimovi, prof. F. Vodíčkovi za vlídnou pomoc při řešení některých problémů a dr. Kamillu Reslerovi za půjčení materiálu neumannovského.

1898

Str. 13. — *Milan Fučík: Utikám k slunci!* V Literárních listech XIX, 1898, str. 81—83, č. 5 z 1. l. s bibliografickými údaji: Básně. 1894—1897. V Praze 1897. Nákladem vlastním, v komisi Grosmana a Svobody. Str. 55. — Podepsáno *P. Kunz*. V Mladých zápasech 307—311 otištěn text „poněkud retušovaný a doplněný“; v poznámkách mylně uvedeno, že je posudek signován F. X. Š. Retuše se týkají změny slovosledu nebo nahrazování slova slovem jiným, zpravidla běžnějším; doplňky nejsou zásadní a věcné, nýbrž týkají se většinou zpřesnění výrazu novým přívlastkem, řidčeji celou větou. Tak věta: „Dekadence není . . . ani absolutní terminus rozvoje“ (str. 13, 8. ř.) je upravena na: „ . . . ani absolutní termín a cíl vývoje.“ Následující věta zní v Mladých zápasech: „ . . . kdo toho slova užívá a o kom ho užívá“. Podstatnější rozdíly jsou tyto: věta: „To je stanovisko. . .“ (15, 11) zní v Ml. zápasech (309): „*P. Fučík ohřívá zde jen staré stanovisko všech šosáků, kteří si žádají umění „veselého“, poněvadž se nechcejí dát rušit v pohodlném trávení po dobrém obědě nebo po dobré večeři.*“ Str. 16, ř. 3 zní v MZ (310, 2): „ . . . ta bedá sentimentalita a to ubohoučké lži umění, které mne přímo dusí v této knížce Fučíkově“; 16, ř. 13: „Problém renaissance umělecké je tam, kam p. Fučík nestačí ještě dohlédnouti: v ostrém poledním slanečném vykrojeném tvaru, v ryzí, vykvašené, bohatě rozkvetlé linii, v stylované a světlé perspektivnosti“ (310, 14); další věta tvoří v MZ počátek nového odstavce; 16, 25 zní v MZ (310, 24): *Měl chytit problém renaissance za to, zač ho jest možno uchopit zcela hmolně a hmatavě, bez naivního řečňování a pustého lži theoretisování: za krásnou výraznou formu;* 16, 30: „ . . . jako nervové, výrazy veliké nosnosti; bude musit stanovit pevné hodnoty slov a obrazů, snažit se zhusťiti je v jakési pralváry pravidelně a krásně laněticích slunci a hvězd“; 17, 2 jsou v MZ vynechána v závorce uvedená jména italských básníků. — Předmluva Fučíkova je psána ve formě listu Jaroslavu Hilbertovi,

Str. 18. — *Česká poesie 19. věku.* Literární listy XIX, 1898, str. 98—100, č. 6 z 16. 1. Bibliografický údaj za titulem: Vydal Spolek českých spisovatelů beletristů „Máj“. Díl I. V Praze 1897. Nakladatel: Jos. R. Vilimek. Stran 337 (z nichž 1—9 úvod Jar. Vrchlického). Podepsáno *P. Kunz*. — Předmluvu J. Vrchlického, datovanou 16. února 1897, podepsali Jaromír Borecký, Adolf Černý, Ant. Klášterský, Jaroslav Kvapil, Ladislav Quis, K. V. Rais. — Str. 21, 22: Fejeton Macharův, o němž se Šalda zmiňuje, je datován 9. listopadu 1897 a vyšel 20. listopadu v 2. čísle Naší doby (roč. 5, str. 177—181) s názvem „Feuilleton“. Důvody, kterými Šalda odsuzuje anthologie vůbec, nebo pro které některé anthologie připouští, jsou stejné, jako uvádí Machar. Machar vzpomíná na Vrchlického fejeton z 4. listopadu 1894, vyšlý v Hlase národa, na který poukazuje také Šalda. V něm Vrchlický, chtěje obhajovati Hála, ostře napadl Machara za jeho známý rozbor Hála z Naší doby (20. října 1894), Šaldou zde také vzpomínaný. — Str. 22, 1: Ve zmiňované studii Vrchlického o Kollárovi je Polákův básnický čin stavěn vedle Jungmannova překladu Ztraceného ráje. — Šaldův referát o Nových studiích a podobiznách vyšel v Literárních listech XVIII, 1897 (č. 19—20, z 16. 8.), str. 328—333, dnes Kritické projevy 3, str. 371.

Str. 24. — *Ant. Klášterský: Tmavé růže.* Literární listy XIX, 1898, str. 100—101, č. 6 z 16. 1. S bibliografickým údajem: Básně. Nakladatel: F. Šimáček. V Praze 1898, Str. 144. Signováno *Quidam*.

Str. 27. — *Jiří Karásek: Sexus necans.* Literární listy XIX, 1898, str. 112—115, č. 7 z 1. 2. S bibliografickým údajem: Kniha pohanská. Praha 1897. Knihovny Moderní revue č. 18. Stran 61. Podepsáno *P. Kunz*. — V MZ (str. 322—327) otištěn text „retušovaný a zkrácený“. Retuše se týkají i zde slovníku a stylu Šaldova. Zkrácení spočívá v tom, že je vynechána poznámka pod čarou se str. 30 a je nahrazena postskriptem se str. 33 a že je vypuštěn poslední odstavec: „Ovšem je zase pravda. . .“ Podstatné zkrácení, i když nerušící smysl, vyžádaly si věty na str. 29, ř. 6—24, které v MZ (323, 4. ř. zdola) znějí: „*Obratnost, která nepovoluje této věčné pravdě, této bytostnosti, která jí nevyslovuje, která jí neslouží, nýbrž naopak ji zkracuje a podává ochuzenou a padělanou — laková „obratnost“, laková „dovednost“, lakové „umění“ je zlé a malicherné, nižšího a podřízeného stupně. Proto podřízeného stupně, poněvadž je výlučně plodem eloučka, který se isoloval od svého věčného zdroje. Sám plod věčnosti, nebo boha, něčeho většího než je sám, může vyjít ze svého obmezení jen tak, že se blíží co nejvíce svému původu: že co nejvíce produkuje, co nejvíce reprodukuje.*“ V textu otištěném v MZ lze však přesto pozorovat, že Šalda drobnými retušemi tón posudku zostřil; nejen že vynechal kladnou poznámku se str. 30, ale vynechával nebo změnil i jednotlivá slova, která měla v původním znění kladný smysl. Na druhé straně vynechal z postskripta větu, která byla namířena proti J. Kvapilovi: „ . . . za nějž odpovědnost — poněvadž nebyl podepsán — padá na p. Jaroslava Kvapila, který byl jmenován, jak jsme četli, výslovně redaktorem proto, aby udržel listu styky s moderním prouděním“. — Str. 33, 14: *surový útok*: ve *Zlaté Praze* XV, č. 2, str. 22, byl otištěn tento posudek Karáskovy knihy: „*Tahle pohanská kniha bude jednou náramně pěkným literárně historickým dokumentem z dob, kdy kroužek několika*

mladých pánů ohlásil českému písemnictví nový kurs a všem dosavadním básníkům odňal zároveň koncesi. Jaké štěstí pro pana Karáska, že si jinde ještě neřezají aristokrati nosy a uši: pan Karásek už by si je byl taky uřezal! Takto bere prozatím do pravdy každou perversi, o níž se ve starých i nových knihách dočetl, a dělá z toho něco, co na pohled vypadá jako básně. Vlastně je to však — no, nemusí se všechno povídat plnou hubou! Zvláště ne v literární rubrice, neboť kniha páně Karáskova patří i se svým autorem nikoli do literatury, ale do bláznice. A sice do oddělení, kam zavírají blázny docela nestydaté.“ *Nový kult* (1897, č. 3, str. 64) reagoval poznámkou „Anebo aby byl vzat karabáč na podobné uličnictví, jaké s knihou p. Karáskovou „Sexus necans“ provedl ve Zlaté Praze p. Jaroslav Kvapil či, jak jiní praví, p. Jaroslav Vrchlický.“ V poznámce se dále praví, že výtka nemravnosti padá na ty, kteří posudek psali, poněvadž je „rozdíl mezi poctivou a vědomou immoralitou a žhavou smyslností knihy p. Karáskovy a mezi senilní oplzlostí jistých veršů těch nyní moralisujících „starých pánů“. V recenzi vidí Nový kult nový útok „literární buržoasie na svobodu mladé naší literatury“ a je přesvědčen, že bude odražen. *Moderní revue* (1898, sv. VII, str. 95) opakuje narážku z Nového kultu, že posudek knihy psal buď „žák“ (t. j. J. Kvapil) nebo „velmistr“ (t. j. Vrchlický), odsuzuje surový a neurvalý tón, opakuje, že si Zlatá Praha hraje na moralisty a vidí rovněž v posudku „drzý a obmezený útok na uměleckou svobodu, na volnost umělecké tvorby, již tak dost státní censurou okleštěné“. A odpověď *Moderní revue* končí: „Zmínil-li jsem se tedy o výpadu v Zlaté Praze, nejednalo se mi zvláště o knihu páně Karáskovu, ale o princip sám. Přihlížeti mlčky, to by byla zleměť sancké k svrchovaným osobním tupením mladých umělců, bylo by to jako zaleknutí se před literárním násilnictvím. Hájíme naprostou svobodu umělecké tvorby a kritiky pro každého a proti každému. Na sprostáctví patří však karabáč.“

Str. 34. — *Julius Zeyer: V soumraku bohů*. Literární listy XIX, 1898, str. 330 až 332, č. 8, z 16. 2. Bibliografický údaj: Kronika. (Další řada „Obnovených obrazů“.) Salonní bibliotéky čís. 100. Nakladatel: J. Otto. V Praze 1897. Stran 174. Signováno F. X. Š. — Str. 38, ř. 17: uvedená kritika Voborníkovy monografie o Zeyerovi je otištěna v *Kritických projevech* 3, str. 390.

Str. 41. — *Jan Rokyla: Světla a bludičky*. Literární listy XIX, 1898, str. 146 až 148, č. 9, z 1. 3. S údajem: Básně. Nakladatel: F. Topič. V Praze 1898. Stran 72. Sign. F. X. Š. — Str. 44, ř. 7 zdola: první kniha Rokytova *Když se připozdívá* (1897) byla příznivě přijata zvláště ve Světozoru (12. února 1897, č. 14, str. 168), kde šifra -a- o Rokytovi napsala: „Ojediněle stojí tu, jako vzácný zjev literární, nový opravdový básník.“

Str. 46. — *Louis Arleth: Z podivných dum bardovy harfy*. S údaji: Nákladem autora. V komisi Fr. Horálka na Vinohradech. V Praze, prosinec 1897. Str. 10. — *K. Egor: Pomsta neznámé Viny*. S údaji: Několik kapitol z románu. Nákladem vlastním, v komisi Grosmana a Svobody. V Praze 1898. Stran 64. — *Otto Gulon: Hájé, kde se lančí*. S údaji: Prózy a básně. Nákladem vlastním, v komisi Grosmana

a Svobody. V Praze 1897. Str. 26. — Souhrnný referát v *Literárních listech* XIX, 1898, str. 148—149, č. 9, z 1. 3. Podepsáno *P. Kunz*. — Louis Arleth je pseudonym Jindřicha Koblice, K. Egor Karla Rožka a Otto Gulon Otakara Theera.

Str. 50. — *Anl. Sova: Próza*. Literární listy XIX, 1898, str. 181—182, č. 11 z 1. 4. S údajem: Symposionu, knih nové doby, svazek 1. Vede a vydává: H. Kosterka, Praha II, Puchmajerova ulice 36. Stran 93. Podepsáno *P. Kunz*. — Otištěno v *Mladých zápasech* (302—305) s názvem *Prosa lyrická*. Ač neuvedeno, je text v MZ retušován slovně i stylisticky, postskriptum je vynecháno.

Str. 54. — *S. K. Neumann: Salanova sláva mezi námi*. Literární listy XIX, 1898, str. 182—184, č. 11 z 1. 4. S údajem: Básně. CJO. D. CCC XCVII. Nakladatelé: Grosman a Svoboda, knihkupci v Praze. Strany nečíslovány. Sign. F. X. Š. — Otištěno v MZ (328—334) „retušováno“ slovně i stylisticky dost značně, nikoli však podstatně. Věta se str. 55, 8 ř. zdola začíná v MZ (329,28): „*Tato mystika zkažených nervů, tato lžimystika, které bují dnes tolik v literatuře. . .*“ Podstatně je změněn konec druhého odstavce na str. 56, který v MZ (330) zní: „*A víc: soud budoucnosti, který dá za pravdu všem a povýší všechno, co minulost neprávem utiskla a zabila; který pomstí všechno poctivé a silné, utištěné slabým a lživým, všechno jemné a krásné, poražené nebo zastiněné dočasně hrubostí a lstí. Jak tu nevzpomenout Carducciho hymny Salanovy, v němž italský básník vidí ztělesněnou sílu rozumu, vdoru, krásy i odboje. „A jako víchr okřídlen kráčí, to Satan veliký, svět mu div stačí. Na voze ohnivém od země k zemi burácí, žehnaje národy všemi. Satane, zdrav buď, ty duchu vzdoru, ty silo rozumu vítězná v sporu! Nebo vášnivých Baudelaireových „Litanií k satanovi“, zvláště toho překrásného místa, kde jej apostrofuje: „Holi vyhnanců, lampo vynálezců, zpovědníče oběšených a spiklenců.“*“ Pozměněn je i konec odstavce před citovanými verši (56, 5 ř. zdola): „*Jest vůbec bůh lásky silné, nalézající svůj zákon v sobě, takové, v níž se uskutečňuje v užším rámci dvojice lidské veliký sen o novém člověku a lepším světě přetvořeném k jeho podobě. Symbolisuje krásný, slavný, bohatý život budoucnosti, kterého dobude člověk, až dovede vyzpívat ze sebe celé skryté bohatství síly, lásky, krásy a pýchy.*“ (330, 2 ř. zdola — 331). Str. 54, 6: referát o Neumannových Apostrofách hrdých a vášnivých vyšel v *Lit. listech* XVIII, str. 203—205, knižně v *Kritických projevech* 3 str. 242—248.

Str. 60. — *Karel Rais: Pulpáni*. Literární listy XIX, 1898, str. 218—220, č. 13 z 1. 5. S údajem: Dva obrazy. Ottovy Laciné knihovny spis 159. V Praze 1898. Stran 280. Sign. F. X. Š.

Str. 64. — *Jaroslav Vrchlický: Bar Kochba*. Literární listy XIX, 1898, str. 246—249, č. 15 z 1. 6. S údajem: Báseň (1894—1897). V Praze 1897. Nakladatel: J. R. Vilímek. Stran XVI, 409. Signováno *Quidam*. — Str. 69: *byl již dostatek doložěn v jiném listě*: v *Čase* XII, 1898, str. 3 a 21.

Str. 70. — *Karel Klostermann: Domek v Polední ulici — Chuchláci — Kochanovická epopeje*. S údajem: Nakladatel: J. R. Vilímek. V Praze 1898. Stran 368.

Karel Leger: *Emancipovaná*. S údajem: Satira z nedávných dob. Nakladatel: J. R. Vilímek. V Praze 1898. Stran 140. Souhrnný referát v Literárních listech XIX, 1898, str. 249—251, č. 15 z 1. 6. Podepsáno Pavel Kunz. — Str. 70, 3 ř.: *je to šifra Jindřicha Vodáka*.

Str. 76. — Jos. K. Šlejhar: *Zátiší*. Literární listy XIX, 1898, str. 279—280, č. 17 z 1. 7. S údajem: Nakladatel: Josef Pelcl. V Praze 1898. Stran 167. Podepsáno P. Kunz.

Str. 80. — Karel Hlaváček: *Mstivá kantilena*. Literární listy XIX, 1898, str. 281—282, č. 17 z 1. 7. S údajem: Básně. V Praze MDCCCXCVIII. Nákladem Moderní revue. Stran 30. Sign. F. X. Š. — „S retušemi“ otištěno v *Mladých záparech* (290—293). Retuše jsou někdy méně zásadní: str. 80, ř. 14 zní v MZ (290,14): „Vypařila se jaksi a zbylo jen jakési těžké, bolestně slité a bouřkově smutné ovzduší hoře, hněvu a bezpomoci“; poslední věta druhého odstavce je rozdělena: „...rozmetaných stonech a křečích. Ta celá půl antikvářská, půl malířská féerie...“ (MZ 290, 1. ř. zdola); třetí odstavec (na str. 81) začíná v MZ (291, 4): „Pod dekoraci Geuzů, lancknechtů... davů, vrženou před vás jako starý dřevoryt ohlodaných okrajů, pod celou tou důrerovskou ponurou a grünwaldovskou upírovitou...“ Někdy jsou retuše zásadní. Tak str. 81, 3. ř. zdola zní v MZ (291, 4. ř. zdola): „...a teskně plačím stříbrem pravé lyriky. Jako by se napilo z jakéhosi pramene nové živelnosti, jako by je pronikl rytmus ze samého centra věci tryskající, kterým odhalují svůj poslední smysl, a pronikl je ne vzdálenou a značkovou řečí logickou, nýbrž samým zpěvem a samým stínem svého prapůvodu a své prapříčiny.“ Zcela je změněn druhý odstavec, str. 82, který v MZ (292) zní: „Pan Hlaváček není z rodu velikých básnických tvůrců, z rodu velikých syntetiků, vládců mohutných, rozpěněných a odstíněných orchestrů, pracujících nakupejnými, ideovými a podideovými architekturami dynamickými. Není z těch velikých harmonisátorů, kteří utkvávají znova svou symbolickou báseň inlimni a osobní podle skladby vesmírové a kombinují v nová chemická spříznění její prvky, týtěl z daného bidného materiálu nové transcendentní skladby, typičtější a slavnější pozemských.“ Poslední věta celého referátu je změněna: „...; a jsou hračky, jež zbarvilo víc té příslověčné michelangelovské krve, než monumentálně snad vypadající, ale při tom upravdě prázdné a duté akademické sochy, jimž se pompěsně říká lřebas světově dějinná epopěj.“ (MZ 293.) Jinak se retuše týkají vypouštění slov nebo částí vět. — Antonín Harl užil tohoto posudku v poznámkách k *Básním K. Hlaváčka* (Dílo Karla Hlaváčka, Praha. Kvasnička a Hampel 1930, II, 140) jako dokladu posudku „kritiků, kteří k dílu Hlaváčkovu postavili se spíše odmítavě“. Neotiskl ovšem poslední dva odstavce, které názor o „odmítavě“ kritice vyvracejí. — K referátu je připojena v Lit. listech poznámka redakce: „Když posudek tento dán do tisku, došla zpráva o úmrtí nadaného autora. Obširnější zprávu přineseme příště.“ Zpráva vyšla v čísle 18 (16. 7.), str. 301 z pera Jiřího Karáska.

Str. 84. — Artur Schnitzler: *Anatol*. — S údajem: Sedm dramatických scén. Přel. K. Švanda ze Seměic. Úvodní báseň Lorisovu A. Klášterský. Nakladatel:

Jos. R. Vilímek. V Praze 1897. Str. 155. *Týž: Umírání*. Novela. Přeložil Jos. Fr. Javůrek. S orig. litografií E. Orlika. Nákladem „Rozhledů“. V Praze 1898. Stran 104. Souhrnný referát v Literárních listech XIX, 1898, str. 284—285, č. 17 z 1. 7. Podepsáno P. Kunz.

Str. 88. — *Sborník světové poesie*. Název dán vydavatelem pro souhrnný referát z Literárních listů XIX, 1898, str. 323—330, č. 20 z 15. 8. V časopise názvy jsou rozepsány: J. W. Goethe: *Hermann a Dorothea*. Hexametrem přizvučným přel. Otmar Vaňorný. *Sborník Světové poesie* sv. 56. Stran 127. Nakladatel J. Otto v Praze. — William Shakespeare: *Kupec benátský*. Drama v 5 aktech. Přel. J. V. Sládek. Téhož sborníku sv. 57. Stran 125. Nakl. týž. — *Ši Kingu* dílu prvního kniha I.—VI. Přel. Dr. Rudolf Dvořák a Jar. Vrchlický. I. část. Stran 115. Téhož sborníku sv. 58. Nakl. týž. — Thomas Moore: *Lalla Rookh*. Část III. Přel. Dr. Frant. Krsek. Téhož sborníku č. 59. Stran 92. Nakl. týž. — William Shakespeare: *Jak se vám líbí*. Hra v 5 jednáních. Přel. J. V. Sládek. Stran 128. Téhož sborníku sv. 60. Nakl. týž. — A. Mary F. Robinson-Darmesteler: *Výbor básní*. Přel. Jar. Vrchlický. Stran 75. Téhož sborníku č. 61. Nakl. týž. — Henrik Ibsen: *Básně*. Přel. Karel Kučera. Stran 146. Téhož sborníku sv. 62. Nakladatel: Alois Wiesner v Praze. — Str. 98, 8. ř.: srov. Šaldův posudek Králova překladu Sofoklovy Elektry v Kritických projevech 3, str. 506—507. — Str. 101, 8. ř.: srov. Šaldův posudek první části v Kritických projevech 3, str. 505, kde již nadhazuje, že by měla být překládána nejprve díla prvního řádu a potom díla podružná.

Str. 107. — Stephane Mallarmé. Lumír XXVII, 1898, č. 3 z 10. 10., str. 34—35 a č. 4. z 20. 10., str. 47. — Otištěno v *Juvenilích*, str. 294—299, s nepatrnými retušemi.

Str. 113. — Souhrnný referát vyšel s názvem *Z mladé literatury* v Lumíru XXVII, č. 10 z 20. 12., str. 119 s těmito bibliografickými údaji: Viktor Dyk: *Sila života*. Básně. Nákl. Moderní revue. — Karel Kamínek: *Hasnoucí svělla*. Lyrická hra o jednom aktě. Nákl. týž. — Em. šl. z Lešehradu: *Smutné kraje*. Básně. Nákl. vlastní. — Beneš Grünwald: *Srdcem i kosmem*. Verše. Nákl. Bursíka a Kohouta.

Str. 117. — *Národní divadlo*. Jako v předcházejících svazcích Kritických projevů shrnujeme pod tímto názvem divadelní referáty Šaldovy, kterými vyplňoval zprvu rubriku Literárních listů a od 3. čísla 27. ročníku (z 10. října 1898) i stejně nazvanou rubriku Lumíru. Před posudky divadelních představení, jichž je 17, klademe Šaldův posudek Šubertovy brožury, poněvadž obsahuje zásadní názory kritikovy na repertoire Národního divadla. Vyšel v rubrice Národní divadlo v Literárních listech XIX, 1898, str. 118—120, č. 7 z 1. 2., s bibliografickým údajem: V Praze 1897. Nákladem vlastním. Stran 19. Sign. F. X. Š. — Str. 117, 4. ř. zdola: plynulo to již z poznámky: K prvnímu divadelnímu referátu Šaldovu (nyní v Kritických projevech 3, str. 272—280) připojila redakce poznámku, v níž se mimo jiné

praví: „Budeme přinášet pravidelné referáty o všech významnějších a literárně hodnotných novinkách, jež objeví se na repertoaru Národního divadla v Praze.“ — 117, 1. ř. zdola: *nějakého Rutha*: František Ruth (1852—1903), několikrát Šaldou zmiňovaný, byl podle charakteristiky Jaroslava Kvapila (O čem vím I, 1946, str. 269) „bohatý pražský podnikatel, jemuž bylo spisování divadelních her největším potěšením soukromého života“; jeho hry, jimž se podle J. Kvapila nedala upřít „trocha divadelní vervy a jevištní účinnosti“, byly na Národním divadle často hrány a měšťáckou kritikou přijímány. — 120, 5. ř. zdola: citované posudky z Lit. listů viz v Kritických projevech 3, str. 272 a n., 281 a n., 295 a n. a 298.

Str. 123. — Souhrnný referát z Literárních listů XIX, 1898, str. 161—165, č. 10 z 16. 3. *Juan Ruiz de Alarcony Mendoza: Lež na lež* (La verdad sospechosa). Komédie o 4 jednáních. Přeložil a upravil Jaroslav Vrchlický. Vystavil režisér p. J. Šmaha. (Leden 1898.) — *Alois Jirásek: Emigrant*. Drama o čtyřech jednáních. Vystavil režisér p. J. Šmaha. (Po prvé 30. ledna 1898.) — *Anton Funtek: Pro dítě*. Drama o jednom jednání. Ze slovinského přeložil J. Hoffmeister. Vystavil režisér p. E. Chvalovský. (Únor 1898.) Sign. F. X. Š. — Premiéry byly 15. ledna, 30. ledna a 10. února. — Posudek o Jiráskově Emigrantu vyšel v *Mladých zápasech* (335—342) s malými úpravami ve výrazu i stylu; vypuštěn je zde poslední odstavec, takže referát končí větou: „A zde jsme u postulátu, jemuž se p. Jirásek vymyká pojmově, celým svým duševním ustrojenstvím.“

Str. 134. — *Jaroslav Vrchlický: Král a pláčník*. Veselohra o třech dějstvích. Vystavil p. Chvalovský. (Březen 1898.) — *Alexej Sergejevič Suworin: Tatána Rěpina*. Drama o 4 aktech. Z ruštiny přel. Bořivoj Prusík. Vystavil p. Šmaha. (Březen 1898.) — *Václav Kliment Klicpera: Zlý jelen*. Fraška o 4 dějstvích pro jeviště upravená p. F. A. Šubertem. (Slavnostní předst. 20. března 1898 s přednáškou p. řed. Šuberta.) Literární listy XIX, 1898, str. 214—217, č. 13 z 1. 5. — Premiéry 19. února, 11. a 20. března. — Str. 142, poznámka: zmíněná studie vyšla 1894, č. 2, str. 95—99 a v č. 3, str. 161—166. Otištěna je v Kritických projevech 2, str. 75—91.

Str. 143. — *Julius Zeyer: Radúz a Mahulena*. Slovenská pohádka ve 4 aktech. (Duben 1898.) — *Maurice Maeterlinck: Velřelkyně*. Dramatická báseň o 1 aktu. Přeložila Marie Kalašová. (Duben 1898.) Literární listy XIX, 1898, str. 245—246 a 262—264, č. 15 a 16 z 1. a 16. 6. Premiéry 6. a 16. dubna. — Str. 146, poznámka: zmiňovaný referát je otištěn v Kritických projevech 3, str. 382—399. — Str. 147, 8. ř.: studie Bouškova vycházela na pokračování v Literárních listech XVIII, 1898, str. 311, 345, 359, 375, 398.

Str. 151. — Lumír XXVII, 1898, str. 35—36, č. 3 z 10. 10. Bez bližších údajů. Sign. F. X. Š. — Premiéry byly 13. září v režii Seifertově a 24. září v režii Chvalovského.

Str. 154. — Lumír XXVII, 1898, str. 47—48, č. 4 z 20. 10. Bez bližších údajů. Sign. F. X. Š. — Premiéry byly 27. září v režii Chvalovského a 10. října v režii Seifertově.

Str. 157. — Souhrnný referát v Literárních listech XX, 1898, str. 8—11, č. 1 z 3. 11. *Fr. Xav. Svoboda: Odpoutané zlo*. Drama. (Květen 1898.) — *V. Štech: Ohnivá země*. Komédie. (Červen 1898.) *Sewer Maciejowski: Martin Luba*. Přel. Ad. Černý. Drama. (Říjen 1898.) — *Gerolamo Rovetta: Bezecetni*. Z italského upravil F. S. Procházka. (Říjen 1898.) — Premiéry: 3. května v režii Šmahy, 26. května v režii Seifertově, 13. září v režii Seifertově, 10. října v téže režii.

Str. 166. — *Josef Ladecký: Bez lásky*. Lumír XXVII, 1898 str. 84, č. 7 z 20. 11. S údajem drama. Sign. F. X. Š. — Premiéra 5. listopadu v režii Seifertově.

Str. 169. — Souhrnný referát v Literárních listech XIX, 1898, str. 344, č. 21 z 3. 9. *Karel Toman: Pohádky krve*. Básně. Nákladem vlastním, v komisi Grosmana a Svobody. V Praze 1898. Stran 37. — *Hanuš Jelinek: Delyke men a selana kai pleiades...* (Básně, 1897.) Náklad autorův. V Praze 1898. Stran 22. — *Bedřich Zavadil: Když slunce svítí*. Básně. Nákladem vlastním, v kom. A. Srdece. V Praze 1898. Stran 94. — *Adolf Brabec: Listí padá...* Básně. Nakladatel F. Popelka. V Poličce 1898. Str. 53. — *Otakar Pallan: Na prahu života*. Básně. Nakladatel: Em. Stivín. V Praze 1897. Stran 171. Podepsáno *Pavel Kunz*. — Referát o Tomanově prvotně vyšel v *Mladých zápasech* (str. 306) s četnými úpravami zpřesňujícími a doplňujícími: 169, 5. ř. v MZ 306, 6. ř. zní: „Autor se opijel, zdá se mi, občas velikým, stejně elementárně impulsním jako umělecky výrazným lyrikem německým, Richardem Dehmelem; a před očima stanula mu patrně nejednou jeho...“ 15. ř. v MZ (18. ř.) zní: „...cily těhlelé naší soumravné a hádankovité doby opravdu po svém a na vlastní vrub; zatím dovede je spíš originálně a silně procítit a pojmut než bezpečně a definitivně vyslovit.“ Ostatní změny nejsou významné. — Poněvadž Šalda sám otiskl tento referát v knize, považoval jej za významný a zásadní; nepatřil by tedy do oddílu menších referátů, kam byl zařazen jen z důvodů technických.

Str. 170. — *H. Uden: Sad zarůstající*. Literární listy XIX, 1898, str. 100, č. 6 z 16. 1. S údajem: Verše. Nakladatel: J. R. Vilímek. Stran 154. Sign. P. K.

Str. 170. — *Ladislav Quis: Epigramy*. Literární listy XIX, 1898, str. 100, č. 6 z 16. 1. S údajem: Praha 1897. Nakladatel: Frant. Šimáček. Stran 122. Sign. *Quidam*.

Str. 171. — *Josef Havlík: Z menšího obzoru*. Literární listy XIX, 1898, str. 166 č. 10 z 16. 3. S údajem: Ottovy Laciné knih. č. 155. V Praze 1898. Sešit 35.—39. XX. serie. Stran 280. Sign. *Quidam*.

Str. 171. — *Karel Scheinpflug: J. N. R. J.* Literární listy XIX, 1898, str. 166—167, č. 10 z 16. 3. S údajem: Básně. Ve Slaném 1898. Nákladem spisovatele. Stran 47. Sign. *Quidam*. — Str. 172, ř. 25: Báseň *Na Golgathě*, později v knize *Golgatha*.

Str. 173. — *Světová knihovna*. Literární listy XIX, 1898 str. 186—187, č. 11 z 1. 4. S údajem: Nejlacnější vydání znamenitých knih domácího i cizího písemnictví. Nakladatel: Jan Otto. Redaktor: J. Kvapil. Souhrnný referát o prvních 19 číslech této knihovny. Signováno P. K. — Str. 174, ř. 7: Herbenův posudek vyšel v Čase XII, 1898, č. 5 z 29. I. na str. 69 a n. a měl v několika následujících číslech polemickou dohru.

Str. 174. — *J. Krušina ze Švamberka: Starým perem*. Literární listy XIX, 1898, str. 220, č. 13 z 1. 5. S údajem: Několik črt. V Praze 1898. Nakladatel: F. Topič. Stran 149. Podepsáno P. Kunz.

Str. 176. — *Světová knihovna*. Literární listy XIX, 1898, str. 295—297, č. 17 z 16. 7. S údajem: čís. 20—27 (omylem 37, neboť o čís. 37 se již nereferuje). Sign. J. H. — Souhrnný referát s poznámkou, že „o Geikieho „Geologii“ a Klieperově „Zlém jelenu“ bylo již dříve za jiných příležitostí referováno v tomto ročníku Lit. listů“. O Geikiem referoval A. F. Tichý na str. 204, o Klieperovi F. X. Šalda na str. 214 při příležitosti představení v Národním divadle 20. 3. 1898 (zde str. 140). — 177, 9. ř. zdola: u *Vilímka vydal od něho...*: Žena s dvěma dušemi a Slečna Don Quijot; u Šimáčka Dvě plavovlásky (1896).

Str. 178. — *Bohdan Kaminský: Zlomky románů*. Literární listy XIX, 1898, str. 330—331, č. 19—20 z 15. 8. S údajem: Verše. Nakladatel: J. Otto. V Praze 1898. Stran 82. Podepsáno J. Holas.

Str. 179. — *Josef Holý: Padavky*. Literární listy XIX, 1898, str. 331, č. 19—20 z 15. 8. S údajem: Verše (1894—1897). Nakladatel: F. Šimáček. V Praze 1897. Stran 94. Sign. *Quidam*.

Str. 179. — *Vlasta Pillnerová: Obrázky ze žďárských hor*. Literární listy XIX, 1898, str. 331, č. 19—20 z 15. 8. S údajem: „Matice lidu“ ročník XXX, č. 5. Nakladem Dra Edv. Grégra. V Praze 1897. Stran 126. Podepsáno J. Holas.

Str. 179. — *Fr. Rulh: Pismákova dcera*. Literární listy XIX, 1898, str. 331, č. 19—20 z 15. 8. S údajem: Obraz ze života o třech dějstvích. Vilímkovy „Vybrané hry českých divadel“. Nakladatel: Jos. R. Vilímek. V Praze 1898. Stran 60. Sign. P. K. — Str. 179, 4. ř. zdola: *Josef Kuffner* (1855—1928) divadelní referent Národních listů, kde psal pod šifrou š.

Str. 180. — *Odpověď na zasláno páně Kvapilovo ze čtvrtého čísla Literárních listů*. Na Šaldův posudek Princezny Pampelišky¹ z 2. č. Lit. listů (z 18. 11. 1897, Kritické

1 - V době premiéry Pampelišky bylo uváděno několik dokladů o nepůvodnosti Kvapilovy Pohádky, z nichž nejzajímavější byl ten, že Pampeliška je jen rozvedení indiánské báje o Šivondasovi z Longfellowovy Písně o Hiavate; ten se zamiluje do dívky, kterou zimní vítr odváne, poněvadž to byla pampeliška. (Srov. Čas XII, 1898, str. 89, č. 6 z 5. 2.)

projevy 3, str. 301) reagoval J. Kvapil zaslánem, datovaným v Praze 2. prosince 1897, které bylo otištěno v čís. 4 (16. 12. 1897, str. 76), v němž stručně opakuje, co řekl v „Několika autorských poznámkách místo referátu“ (ve Zlaté Praze XIV; 1897, str. 586), že není možno shledávat v ní vliv Hauptmannova Potopeného zvonu již proto, že nejzřejmě svou pohádku napsal dříve, ale že ji také zadal Národnímu divadlu „o celý měsíc dříve (3. 11. 1897), než svět zvěděl o berlínské premiéře pohádky Hauptmannovy“ (2. 12. 1897). Šalda odpověděl zaslánem zde otištěným, jež vyšlo v Literárních listech XIX, 1898, str. 92, č. 5 z 1. 1.

Nato přineslo příští číslo Lit. listů (č. 6 z 16. 1. 1898, str. 102) odpověď Kvapilovu datovanou 4. I. 1898, v níž Kvapil konstatuje, 1. že nová úprava hry se od původní neliší „až na rytmy a rýmy ničím“, 2. že mu divadlo hru nikdy nevrátilo a 3. že Versunkene Glocke četl až po napsání hry a obvinil Šaldu z klepařství. K tomuto zaslánu byla hned připojena zde na str. 181 otištěná *Odpověď p. F. X. Šaldy*.

Str. 182. — V předvečer 1. máje 1898 hrálo Národní divadlo před vyprodaným hledištěm naplněným sociálně demokratickým dělnictvem. Za to, že ředitel divadla Fr. Šubert umožnil toto představení, byl veřejně napaden především předáky národně socialistického dělnictva. Proto byla svolána na 7. května do Typografické besedy ve Smečkách schůze zástupců moderní literatury, aby odpověděli na otázku: Či je Národní divadlo. Svolavateli schůze byli: J. Herben, Ed. Koerner, F. V. Krejčí, Jan Laichter, A. Meissner, S. K. Neumann, K. Nováček, J. Pelel, Arn. Procházka, F. X. Šalda a G. Žalud. F. V. Krejčí vylíčil průběh jednání zástupců sociálně demokratických spolků se správou Národního divadla a polemiky ředitelstva s výkonným výborem národního dělnictva a konstatoval, že ředitel Šubert terorismu neustoupil a choval se v celé věci čestně a zmužile. Pak následovaly projevy jednotlivých řečníků, z nichž Šaldův byl hned z počátku pokládán za nejvýznamnější.

Uvádíme alespoň zde v poznámkách reprodukci Šaldova projevu, jak ji otiskla brožura „Čeští spisovatelé a dělnictvo“ (knihovny Duch pokroku č. 1., nákladem časopisu „Zář“), poněvadž patří k Šaldovým kritickým projevům:

Slova se ujal dále kritik a divadelní referent „Literárních listů“ F. X. Šalda: Chce o věci promluvit se stanoviska literárního a kulturního. Je tu otázka: Či je Národní divadlo a vlastně další: Či je umění. Odpověď na ni je totožná jako na otázku: Či je slunce, či je vzduch? Každého člověka — to je jasno. Když řečník slyšel, že Národní divadlo bylo otevřeno dělnictvu a že za to pak ředitel byl bojkotován, tu mně připadlo na mysl, jak je jinde, za hranicemi. Tam již od čtyřiceti padesáti let snaží se řada nejlepších lidí učinit umění majetkem všeho lidstva.

Ředitelé dávají hrát divadlo i v neděli dopoledne, jen aby se dělnictvo mohlo představení zúčastnit. Někteří chtějí, aby i dělnictvo samo činně se zúčastnilo, aby hrálo. Takový je proud, který jde Evropou: umění popularisovat. Naproti tomu u nás divadlo se zavírá, monopolisuje pro určité kasty. To je jasné zpátečnictví. Proč se to vše děje? To je nepochopitelné. Jeřábkův „Služebník svého pána“ sledoval tendenci socialistickou. Je věnován spolku „Oul“, v němž jaksi ztělesněny byly snahy socialistické, jak se před 20 lety u násjevily. Snaha vylučovat určité kasty z divadla souvisí dle řečníka s názory starého umění, jež také veliké emoce hněvu, vášně, soucitu a pod. plodné emoce zahazovalo jakožto tendenční. Ale znenáhla

šířilo obor svých předmětů. A podobný soujem je i národ, z něhož se nedá jedna část jen tak beze všeho odkrojit, jak by si přál nějaký novinář.

V Anglii William Morris, subtilní umělec, největší umělec, největší básník, začal básněmi fantastickými, poněvadž byl poctivý, končil *zpěvy pro socialisty*, písničkami a brožurkami pro ně; poznalť, jak krása a dobro úzce souvisí. Stejně Crane, jemný umělec, tvořící nové typy umění, vidí, že se ono musí obzobovat ze života. A proto usilují o propagaci idejí, chtějí umění *socialisovat*. A u nás několik novinářů, kteří nedovedou pravopisně správně napsat ani jedinou českou větu, chce dekretovat: Zavřete brány Nár. divadla! Z kontrastu toho řečník vidí, že lidé tito *poškozují umění* i národ, chtějíce je sestříhovat dle úzkého svého obzoru. Kdyby se otázka události poslední položila před široké forum evropské veřejnosti, jistě by bylo odpověděno, že události ty znamenají poškozování umění. *Dělník dostal v umění dávno domovské právo, nejen jako jeho předmět, ale i jako jeho obecnstvo*. A umění z toho mělo prospěch. V Nár. divadle byly hrány jemné kusy, ale obecnstvo, ten „výkvět a elita“ společnosti jim nerozumělo; kdyby tam byl lid nefalšovaný pseudo-kulturou, vycítil by právě umění.

Od faktu, že by se dělnictvo stalo stálým navštěvovatelem divadla, čekal by ředitel stoupnutí umělecké úrovně divadelní. Dnes se tam hrají frašky tak surové, že se doleji jít už nemůže. Řečník by si přál, aby dnešní schůze vyzněla nejen negativně — protestem, nýbrž i pozitivně, aby se upravoval poměr dělníků k umění, aby se dělníci stali v divadle činitelem, který by si také dovedl vymoci, aby snahy jeho byly respektovány. Nelze připustit, aby si bohatí uzenáři a sládci svými pěti sty zlatými kupovali právo rozhodovat o umění. Řečník si představuje, že by si dělnictvo opatřilo podíl a právně mělo vliv na repertoár. Je možno, že by Nár. divadlo nestálo o dělnictvo, dělnictvo nemusí zase stát o ně. Lze utvořit spolek, kde by se kusy třeba jen předčítaly, netřeba je ani hrát. Nicméně dobře by bylo, aby si dělníci získali Nár. divadlo; nárok dělnictva se musí uznat. Konečně by si řečník přál, aby schůze vyzněla protestem proti jednomu nemravu specificky českému, že o otázkách kultury a umění rozhoduje kdejaký anonymní žurnalista. Jinde tomu tak není. To je národní anarchie, hotové žurnalistické zákeřnictví.

8. května přinesly *Národní listy* o schůzi zprávu, v níž bylo o Šaldovi řečeno: „Následující řečník (po J. V. Krejčím) F. X. Šalda hájil stanovisko sociálními demokraty zaujaté s hlediska literárního a kulturního. Boj proti správě Nár. divadla vede prý několik novinářů, kteří prý ani českou větu nedovedou napsati pravopisně. Dělnictvo sociálně demokratické musí prý podniknouti kroky, aby vliv na Národní divadlo i jemu byl vyhrazen. . .“ 10. května (čís. 129, str. 5) přinesly ještě *Národní listy* Zasláno podepsané V. Hladíkem a datované 9. května, kde se na Šaldův vrub říká: „To co pravil p. F. X. Šalda o propagaci idejí, o socialisování umění, mohl by říci spíše ve shromáždění druhé sociální strany, kde by jeho slova našla snad více souhlasu a porozumění, nežli tam, kde se musí houkat nadávky, řvát potupy.“ Přímý útok proti Šaldovi přinesly však *Radikální listy* 11. května (roč. V, č. 38, str. 258), které se pozastavily nad tím, že Šalda „k údivu všech přítomných nepolemisoval s p. Krejčím“, ačkoliv byly známy jejich literární boje. Šaldovi se zde dále vytýká, že nepostřehl, že Národní divadlo nemá být propůjčeno dělnému lidu, nýbrž

politické straně. Na obě tyto invektivy odpověděl Šalda útočnou obhajobou zde otištěnou. — Str. 186, 10. ř. zdola: *článek o Jules Vallèsovi*.

1899

Str. 189. — *Národní divadlo*. V tomto oddíle jsou opět shrnuty všechny Šaldovy referáty o představeních v Národním divadle z roku 1899.

Božena Viková-Kunětická: Neznámá pevnina. Lumír XXVII, 1899, str. 131—132, č. 11 z 1. 1. S údajem. Hra o třech jednáních. Sign. F. X. Š. — Premiéra 3. 12. 1898 v režii Šubertově. — Knižně v *Mladých zápasech* (344) s *nepatrnými retušemi*. Zásadnější změny jsou: věta se str. 190, 15. ř. zní v MZ (345, 15) . . . *zhuštit se; uniknouti poruchu do hlubší bytostnější vrstvy svého já*; 190, 8. ř. zdola: „celek symfonických tónů a duše“ nahrazeno v MZ (345, 9. ř. zdola) *celek symfonické skladby duševní*; na téže str. 5. ř. zdola slova „povrch a faleš“ nahrazena slovy *písek a bláto*; věta se str. 191, ř. 19 zní v MZ (346, ř. 17): . . . *Peterkovi; a z tohoto zorného úhlu rozumí divák. . .*; 192, 7 místo „na sklíněných záhadách“ je v MZ (347, 5) „na *zklenutých rozporech*.“

Str. 192. — Dvojreferát z Lumíru XXVII, 1899, str. 154—155, č. 13 z 20. 1. *Gabriel Finne: Sýček*. Drama o 1 aktě. Přel. H. Kosterka. — *Mollière: Lakomec*. Veselohra o 3 aktech. Přel. J. Vrchlický. Sign. F. X. Š. — Premiéry 21. 12. 1898 v režii Seifertově.

Str. 195. — Souhrnný referát z Literárních listů XX, 1899, str. 165—167, č. 10 z 16. 3. *Jan Ladecký: Bez lásky*. Drama o 3 aktech. — *Gabriel Finne: Sýček*. Drama o 1 aktě. Přel. Hugo Kosterka. — *Mollière: Lakomec*. Veselohra o 3 aktech. Přel. J. Vrchlický. — *Božena Viková-Kunětická: Neznámá pevnina*. Hra o 3 aktech. — *Gerhard Hauptmann: Forman Henčl*. Drama o 5 aktech. Přeložil Antal Stašek. — Sign. *Qidam*. — Premiéra Formana Henčla 11. 1. v režii Šmahově. — Str. 200, ř. 7: *Zákrejs v Osvětě* 1899, č. 2. str. 186, při posudku hry se pozastavuje nad jazykem překladu, i když uznává, že zvolení dialektu podkrkonošského bylo správné: „Nejedno slovo německého původu mohlo se již také proto českým výrazem podat, že náš jazyk v šedesátých letech, do nichžto děj položen, byl zajisté dosti silně vytříben.“ A dále: „Henčl není vozka, nýbrž povozník: proč tedy do tisku dán triviální „Forman“?“ — Str. 200, ř. 16: v 7. a 8. čísle Literárních listů (str. 118 a 135) podal rozbor Formana Henčla V. Jordán.

Str. 201. — *Edmond Rostand: Cyrano de Bergerac*. Lumír XXVII, 1899, č. 22 z 20. 4., str. 262—263 a č. 23 z 1. 5. str. 275—276. S údajem: Heroická komedie o 5 aktech, veršem. Přel. Jar. Vrchlický, vystavil režisér Šmaha. Sign. F. X. Š. — Premiéra 22. března.

Str. 208. — Dvojreferát z Lumíru XXVII, 1899, str. 312, č. 26 z 1. 6. *Heřman Sudermann: Skryté štěstí*. Hra o 3 aktech. Režie p. Šmahova. — *Sl. Grégrová v Paří-*

leronově Myšce. Sign. F. X. Š. — Premiéry 18. května a 11. dubna v režii J. Seiferta.

Str. 211. — *Mikuláš Rygvin: Pohostlinsku*. Lumír XXVII, 1899, str. 240, č. 20 z 1. 4. S údajem: Hra o 1 aktě. Sign. F. X. Š. — Premiéra 17. 3. v režii Šubertově.

Str. 213. — *Pohostlinské hry pani Marie Gavrillovny Saviny* a herecké družiny z carského dvorního divadla petrohradského. Lumír XXVII, 1899, str. 276, č. 24 z 1. 5. Sign. F. X. Š.

Str. 216. — *Divadlo*. Do tohoto oddílu, jehož název je převzat z Lumíru, jsou zařazeny posudky her, provozovaných jinde než na Národním divadle nebo týkající se jinak divadla. Proto je sem zařazen i posudek knižního vydání hry Vikové-Kunětické (srov. str. 189), poněvadž je to doplněk divadelního referátu.

Jiří Karásek: Hořící duše. Lumír XXVII, 1899, str. 202—204, č. 17 z 1. 3. S údajem: Drama o 3 dějstvích. Prov. ve Švandově divadle na Smíchově jako divadelní představení Intimního volného jeviště 1. února 1899. Sign. F. X. Š. — K. Sezima ve svých pamětech vzpomíná, jak se Šalda s ním a několika přáteli vypravil na toto představení. „Šalda byl pln upřímného zájmu o kus a pevně odhodlán hájit divadelní debut Karáskův, jak se jen dá... Šel potom z představení zamlklý.“ (II, 116). Podle Sezimy přičítal Šalda své kritice „Hořících duší“ Karáskovu vytrvalost v bojů Lumíru s Moderní revuí (srov. zde str. 301 a n.). — Str. 220, ř. 5: v *Rozhledech* 15. února 1899, č. 10, str. 472 otiskl Karásek Prohlášení datované 13. února, jehož jádro zde Šalda podává.

Str. 223. — Vyšlo v Lumíru XXVII, 1899, str. 192, č. 16 z 20. 2. — Str. 225, 15: V insertní příloze k 52. číslu humoristického časopisu „Šipy“ z 10. 12. 1898 byl otištěn obrázek znázorňující Vikovou-Kunětickou, jak vesluje na neckách nesoucích jméno „Trpělivost obecenstva“ k ostrovu, na němž vlaje prapor „Neznámá pevnina“. Vedle obrázku v rubrice Tyatrália je nepodepsaný posudek Neznámé pevniny, psaný ironicky a ne bez vtipu. Posudek končí: „Autorka byla po zásluze aklamována „už“ po třetím jednání. Jest jen co litovati, že naše nedočkavé obecenstvo na ni nepočkalo, kvapem už se hrnouc do šaten a domů.“

Str. 227. — *Konrád Ferdinand Meyer*. Lumír XXVII, 1899, str. 143—144, č. 12 z 10. 1. Sign. F. X. Š.

Str. 230. — Souhrnný referát v Lumíru XXVII, 1899, str. 153—154, č. 13 z 20. 1. a str. 167—168, č. 14. z 1. 2. pod titulkem *Literatura překladová*. S údaji: *De Stendhal* (Henry Beyle): *Červený a černý*. Přel. J. Vodák. — *Gustav Flaubert: Výchova sentimentální*. Přel. Stanislav Mašek. — *Otto Ludwig: Mezi nebem a zemí*. Přel. A. E. Mužik. — *Gerhard Hauptmann: Tkalci*. Činohra ze čtyřicátých let. Přel. Krušina ze Švamberka. *Henry Mackay: Lidé manželství*. Přel. Osten. — Sign. F. X. Š.

Str. 238. — *Stanislav Przybyszewski: Cestou*. Literární listy XX, 1899, str. 131—132, č. 8 z 16. 2. S údajem: Román. Přel. Karel Kamínek. Vzdělávací bibliotéka sv. 40. Sign. F. X. Š.

Str. 242. — *Gustav Flaubert: Pokušení sv. Antonína*. Literární listy XX, 1899, str. 146—148, č. 9 z 1. 3. S údajem: Přel. Jaromír Borecký. Vzdělávací bibliotéka, sv. 39. V Praze 1898. Str. XV + 217. Sign. F. X. Š.

Str. 247. — *Náš nejstarší umělec*. Lumír XXVII, 1899, str. 229—231, č. 20 z 1. 4. S podtitulem Několik poznámek o Fr. Lad. Čelakovském. Knižně v *Juvenilích*, str. 300, téměř beze změny.

Str. 254. — *Fr. S. Procházka: Pisničky*. Lumír XXVII, 1899, str. 265, č. 22 z 20. 4. S údajem: V Praze, nákladem Vilímkovým. Sign. F. X. Š. — Knižně v *Mladých zápasech*, str. 355, téměř beze změny. První věta v MZ zní: Řada pastiches, neboli po česku padělků... Druhá: Pan autor zachycuje sem tam šťastně spád... Posudek je v MZ rozdělen na odstavce; první končí: ...než se mnohým dnešním napodobitelům lidové poesie zdá (254, 14), druhý: ...který dříve nebo později pomine (255, 11). Ostatní změny jsou formální.

Str. 256. — *Jan Opolský: Svět smutných*. Lumír XXVII, 1899, str. 299—300, č. 25 z 20. 5. S údajem: Básně. V Praze 1899. Nákladem Jos. Pelcla. Sign. F. X. Š.

Str. 259. — *Růžena Svobodová: Zamolaná vlákna*. Lumír XXVII, 1899, str. 311—312, č. 26 z 1. 6. S údajem: Román. V Praze 1899. V „Libuši“, stran 308, Sign. F. X. Š.

Str. 264. — V Lumíru XXVII, 1899, str. 336, č. 28 z 20. 6. S údaji: *Em. šl. z Lešehradu: Kvěly samoty*. Básně. V Praze 1899. Nákl. vlastní. *Týž: Výtbor z básní Stéphanu Mallarmé*. S podob. Vallottonovou. V Praze 1899. Nákl. vlastní. Sign. F. X. Š. — 264, 2. ř.: referát o první knize Lešehradově viz na str. 116.

Str. 268. — *M. A. Šimáček: První služka*. Literární listy XX, 1899, str. 129 a 130, č. 8 z 16. 2. S údajem: Nakladatel F. Šimáček. V Praze 1898. Sign. F. X. Š. — 271, 3: Flaubertovu Prostou duši (Ame simple) přeložil Václav Černý, vyšla v Lumíru 1888, č. 26, jak na tomto místě poznamenala pod čarou redakce.

Str. 273. — *Karel Mašek: Pohádky špatně končící*. Literární listy XIX, 1898, str. 197—198, 4. 12. z 16. 4. S údajem: Romantické improvisace. S kresbami Jana Preislera. Nákladem knihtiskárny Dra Edv. Grégra. V Praze 1897, str. 78. Sign. F. X. Š.

Str. 274. — Autor***: *Mizení...* Literární listy XX, 1899, str. 130—131, č. 8 z 16. 2. S údajem: Historie duše v posledním půlletí její pozemského otroctví. Nakladatelé: Volter a Zika. V Praze 1898. Stran 112. Sign. P. K. — Autorem je Jan z Wojkowicz.

Str. 275. — *Vladimír Jevlošek: Symfonie.* Lumír XXVII, 1899, str. 216, č. 19 z 1. 3. S údajem: 1898. Básně. Podepsáno *Quidam*.¹

Str. 275. — *Jaroslav Vrchlický: Moderní básníci angličtí (1700—1800).* Lumír XXVII, 1899, str. 274—275, č. 23 z 1. 5. S údajem: V Praze, nákl. Vilímkovým. Sign. F. X. Š.

Str. 277. — *Josef Holeček: Naši.* (1. část: Kterak žijí a umírají.) Lumír XXVII, 1899, str. 275, č. 23 z 1. 5. S údajem: Na Smíchově, nákladem vlastním. Sign. F. X. Š.

Str. 277. — *Francis Cont Lützow: A history of Bohemian Literature.* Lumír XXVII, 1899, str. 324, č. 27 z 10. 6. S údajem: London, William Heinemann MDCCCXCIX. Stran XII a 423. Sign. F. X. Š.

Redaktorská činnost V. Hladíka, kterému se zdánlivě podařilo v renovovaném Lumíru² spojit starší generaci s mladší, ale který brzy začal přijímat do Lumíru své žurnalistické a kavárenské přátele, byla předmětem několika polemik. V *Samoostatnosti* (III, 1899, č. 12 z 11. 2.) vyjádřil *sk* (Skácelík) své zklamání nad prvními čísly Lumíru, která porušila princip kooperace, jak ji navrhol Šalda; 1. 3. t. r. přinesly *Literární listy* (XX, str. 150) fejeton podepsaný L'Etranger (Jos. Matějka), kritizující redaktorskou metodu Hladíkovu a varující jej. Skácelíkův fejeton citovaly *Pondělní noviny politické, umělecké i sociální* (I, 1899, č. 22 z 6. 3.) ve zprávě *K aféře „Lumíra“*. Připojily poznámku, že „článek (Skácelíkův) byl napsán po společné úradě s p. Šaldou a jinými spolupracovníky Lumíra.“ Proti této poznámce ohradil se Šalda na

str. 278 otištěným zaslápanem, jež vyšlo pod titulkem *K záležitosti Lumíra v Pondělních novinách politických, uměleckých i sociálních* I, č. 21 z 13. 3. 1899. — K. Sezima, který se na podkladě vzpomínek a bohaté korespondence pokouší zachytit pozadí a obraz těchto bojů, se domnívá (II, 133), že „obojí (Matějkův i Skácelíkův článek) bylo tuším ovocem spiklenecké schůzky u Šaldy“.

1 - V Pistoriově Bibliografii nezaznamenáno.

2 - V nedatovaném dopise K. Sezimovi (asi z června 1898) píše: „Starší páni tuší co je čeká. Tonou v pláči. Šalda ante portas!“ Žádá Sezimu o příspěvek do prvního čísla (vyšlo 20. září 1898), aby byl první rozhodující dojem z čísla co největší.

Str. 283. — *Jaroslav Hilbert: Psanci.* Lumír XXVIII, 1900, str. 274—276, č. 23 z 1. 5. S údajem: Drama o 3 dějstvích. Bursík a Kohout.

III. ročník Nového kultu, který začal vycházeti jako týdeník, postavil se ještě přesvědčivěji za socialismus než v neperiodických ročnících předešlých. Nepodepsaný úvodník (autorem byl S. K. Neumann) „Náš úkol v českém světě“, hovořící o nutnosti uvědomovat české voličstvo, staví české inteligenci jasný program: „V p o l i t i c e všimati si chceme jen zjevů charakterisujících úpadek dnešních řádů a vysilenost soudobé buržoastické společnosti a zjevů charakterisujících předzvěsti rodících se změn. V ohledu s o c i á l n í m... budeme šfítiti nestranně znalost volných idejí socialistických. Ze všech oborů k u l t u r n í c h, ze všech věd a umění vynasnažime se předvésti českému člověku zjevy nové, svérázné, směrdatné...“ Úvodník volá přispěvatele do listu, který bude bojovat „za dobré dílo svobody a internacionály“ a který si klade za svou první povinnost „postavití zdatnou inteligenci do služeb neodvislého dělnického hnutí“. Celé číslo bylo již podle toho zaměřeno: Neumannova úvaha o hornické stávce, verše J. Opolského s nadhozeným sociálně revolučním motivem, realistická povídka V. Stefanika „Ze vsí odvedlí“, programový článek „Morálka a socialismus“. V rubrice Literatura otištěn pak článek začínající slovy: „Mrtvý bude psáti o živých...“ Podepsaný *Mortuus* (Arnošt Procházka) v něm konstatuje, že literární revoluce let 90. byla poražena; že ten, kdo se o ni nejvíce zasloužil (Šalda) se od ní prospěchářsky odvrátil a spojil se s chytřým nakladatelem (J. Ottou), který viděl, že je možno z mladého hnutí čerpat výdělek a spojil ve svém listu (Lumír) monopolisticky starší generaci s mladou. Ze svobody, kterou revoluce vybojovala, nezbylo téměř nic, jen vady a poklesky. Šalda nebyl sice nikde přímo jmenován, ale celý článek byl namířen proti němu a proti obnovenému Lumíru. Proto na něj reagoval fejetonem

na str. 291 *Staré modly nově natřené* v Lumíru XXVIII, 1900, str. 237—238, č. 20. z 1. 4., v němž se obrátil proti celému zaměření Nového kultu. — *Že nejhorší éasy v nemoci minuly...* Roku 1899, po úrazu v Orlických horách, Šalda těžce onemocněl a jeho život byl vážně ohrožen; nemoc se vlekla i roku 1900 a její následky zůstaly vlastně po celý Šaldův život. — 292, 10. ř. zdola: *myšlenka, již jsem vystavil před lety v dělnickém shromáždění:* v Typografické besedě 7. 5. 1898; srov. pozn. k str. 182—293, 15; v *Novém kultě se píše, že nemáme vůbec umělecké novely...* Citovaný článek *Mortuův* končí: „(Máme) několik básniček, čistých a posvěcených. Ale román, novela, drama, jaký mrtvý, vyprahlý, neplodný suchopár!“ Ř. 17: črta „*Ze vsí odvedlí*“ je od ruského spisovatele Vasila Stefanika a vyšla v Novém kultu 1900, č. 1, str. 3; redakce připojila k ní několik vět o autorově původu a o jeho knize po-
videk „Sina knižecčka“.

Vedle této Šaldovy odpovědi reagovali na *Mortuův* článek kolektivně mladí přispěvatelé Lumíru, jichž se článek přímo dotýkal, na str. 294 otištěným *Zaslánem*, vyšlým v témže čísle Lumíra (XXVIII, 1900, č. 20 z 1. 4.). Pro zajímavost uvádíme, že k tomuto zaslánu se zvláštním listem připojil i *Ot. Březina* (*Mortuus* mu to v No-

vém kultu pak vyčtel), který s ním souhlasí, pokud jde o otázku svobody umělcova projevu, ale v otázce tendenčnosti s ním nesouhlasí: „Tím ovšem nepopíráme, že umělecké dílo je ve své nejvnitřnější podstatě tendenční, že žije jen vítězstvím svého zápasu a že s díly přibuzné inspirace hledá si svou čáru stejné teploty, ideově isothermy na duševní zemi.“

Šaldova odpověď, víc útočná než obhajovací, vyvolala v *Novém kultu* (č. 3 z 13. 4. 1900, str. 8) článek S. K. Neumanna „Nové kampaně?“ V I. části „Kousek historie“ přímo útočí na Šaldu, že se zpronevěřil zásadám, které pomáhal kdysi proklamovat; že se spojil s Hladíkem, pro nějž měl dříve jen slova opovržení, aby dosáhl redaktorské kariéry v Lumíru. V II. části „Odpověď F. X. Šaldovi“ vyvrací Šaldova slova o tom, jako by předpisoval umělci, kde má hledat náměty pro své práce, a obhájuje tvorbu Vasila Stefanika. V III. části „Odpověď literárnímu pensionátu“ odpovídá na Zasláno šesti spisovatelů z Lumíru (č. 20). — V témže čísle *Nového kultu* (str. 12) odpovídá Šaldovi a jeho přátelům *Mortuus*; obviňuje Šaldu z překrucování slov, vytýká mu finanční zjištění a opět předhazuje nesvobodu Lumíra, závislého na nakladateli, kdežto v *Novém kultu* může každý pronášet své názory zcela svobodně. — Na několik invektiv v Lumíru proti Jiřímu Karáskovi (nikoliv z pera Šaldova) ozval se v *Moderní revui* ve Volné tribuně (sv. XI, 1900, č. 7, str. 232) *Karásek* článkem „Invektivy“, datovaným v Praze 6. dubna 1900. Čachrováním nazývá Šaldův dvojitý soud o Pohádce máje, obviňuje Šaldu, že jemu a Březinovi vpadl do boku referátem o Škampovi (Kritické projevy I, str. 371) a že si jím připravoval cestu do Lumíru, jako si ji připravoval kladnými referáty o Vrchlickém, kdežto referáty záporné že podpisoval pseudonymy; zdůraznil opět nesvobodu projevu všech, kteří píšou do Lumíra. — Šalda se cítil dotčen a zdá se, že nejvíce ho pálily předházky o nesvobodě projevu, na nichž trochu pravdy bylo. 13. dubna 1900 píše Karlu Sezimovi: „Bylo mi těžko jako je těžko každému kdo dostal ránu — málo záleží na tom, jestli kordem nebo kyjem: rána je tu a pálí.“ Načrtává dále, jak odpoví, a dodává: „Hladík odejel na několik týdnů do Paříže a tak snad budeme mít ve feuilletoně větší volnost. Jestli ovšem nebude protestovat p. čís. rada (Otto). Kde pak bychom to tiskli, nevím. Jsme na tom dnes tak krásně, že nemáme kus volného listu. Mluvil jsem nedávno se Šimkem, Gullonem a j. o založení listu. Stále neodbytněji se mi to vtírá. Kdybych byl zdrav, cítil bych to ještě víc. A kdyby to bylo sebemenší, jen když by to bylo *své* a nám *pro radost*.“ — Veřejně pak odpovídá polemikou, otištěnou zde na

str. 295. — *Z dopuštění osudu — individualisté*, v Lumíru XXVIII, 1900, str. 262, č. 22 z 20. 4. — První soud o Mrštíkovi *Pohádce máje* je v referátu o knize K. V. Raise „Horské kořeny“ (Kritické projevy I, str. 163), druhý je samostatný referát o knize (Kritické projevy 3, str. 366). — Str. 296; ř. 29: *když je parodoval p. Sládek v Lumíru*: srov. k tomu Kritické projevy I, str. 484. — Str. 296, ř. 37: referát o Škampovi v Kritických projevech I, str. 371. — Místa zde z referátu citovaná jsou v Kritických projevech I, na str. 378, 379 a 381: *Karásek* v nich přímo jmenován není. — 297, 4: *Březiny*. . . *se lento exkurs vůbec netýkal*. . . : v citovaném dopise K. Sezimovi píše Šalda: „Březiny se to netýká, jak správně píšete, Březina uveřejnil tehdy jednu báseň, nejstarší snad svou práci (Chvála západu) — neměl ještě ani

pseudonym Březina — které si patrně sám necení, poněvadž jí nedal ani do první sbírky. Březina pozdější je docela jiný než v této docela fyzické básni.“ — 297, 30: citované referáty o Vrchlickém, podepsané Šaldovým plným jménem, jsou v Kritických projevech 3, str. 284 a v Kritických projevech 4, str. 134. — 298, pozn.: Šaldovy soudy o *Klásterském viz* v Kritických projevech 1, str. 105—107 a str. 217. — 299, 15. ř. zdola: práce, kterou Šalda dal *Neumannovi* je *Renesanční sen* a vyšla v *Novém kultu* 1897, č. 3, prosínce, str. 43, jako první část celku nazvaného *Dvě meditace*. Srov. Kritické projevy 3, str. 462 a 540.

Šaldovu polemiku odbyl S. K. Neumann v *Novém kultu* (č. 4 z 28. 4. 1900, str. 13) jen poznámkou v rubrice *Listárna*: má s Šaldou útrpnost jako s člověkem chorobným, a proto mu odpouští všechno, zač by ho jinak žaloval. Zato *Karásek* se rozepsal téměř na 10 stranách *Moderní revue* (sv. XI, 1900, str. 251, č. 8) ve Volné tribuně pod názvem „Příspěvky k psychologii kritického augurství“. Jádrem jeho polemiky je: vstup Šaldův do Lumíru byl způsoben tím, že ho opustili mladí, které terorisoval a činil jakoukoli spolupráci s nimi nemožnou; jeho výroky v referátu o Škampovi se vztahovaly i na Březinu; uvrhl kritiku do područí nakladatele literárních fabrikantů; snáší důkazy, že Šalda psal pod svým jménem referáty kladné, zvl. o Vrchlickém, a záporné že podepisoval pseudonymem; vytýká měnlivost stanoviska k spisovatelům, s nimiž byl spřátelen a s nimiž se rozešel (Herben, Machar, Krejčí, Mrštík); uvádí důvody, proč se s ním sám rozešel. Oceňuje jeho kritickou erudici, ale upírá mu charakter. Za svou kritickou diplomacií dostal Šalda „uniformu a řád v oficíně velkonakladatelově, vlivuplné místo a vlivuplnou kritickou kathedru.“ — Šaldu polemiky již unavovaly a v Lumíru neměl asi opravdu tolik volnosti, jak veřejně zdůrazňoval. K. Sezimovi píše 15. 5. 1900: „Já bych rád jen skoncoval tyto polemiky a pak se uctivě vyhnul Lumíru — nebude-li totiž provedena reforma úplná a člověk pánem v listě.“

Dříve než to však udělal, odbyl a zesměšnil článek Karla *Pelanta*, který se v socialistické revui *Akademie* (IV, 1900, str. 252) v článku nazvaném „Poslední literární aféra“ horlivě postavil za umění socialistické.

K. Pelant zesměšňuje polemiky, které se rozvinuly po článku *Mortua* v *Novém kultu* a lituje, že „sugese mrtvolného ovzduší působila i na p. F. X. Šaldu, právě rekonvalescenta a snad tím pro podobné dojmy citlivějšího,“ že jeho rány „dopadly na věc, které snad vědomě ublížit ani zdaleka nechtěl: na umění, jež hledá své náměty v lidu.“ Poněvadž je článek *Pelantův* zásadní, citujeme z něho více. „Ne, nikdo z nás socialistů nenutí nikoho, aby zanechal svého umění, aby zahodil svá křídla, kterými se vznášel do svých krajů. . .“ Upozorňuje jen na poklady, které jsou „ve sklepích společnosti“, mezi dělným lidem, a čekají, až budou vyzdvíženy. Jmenuje dále umělce, kteří čerpají z této studnice, vytvořili vrcholná díla umělecká; takové Calloty, Zoly, Goncourty, Meuniery, Steinleny, Vallesy, Morrisse. Cituje proroctví Mutherovo, „že umění příštího století bude se otáčet kol čtvrtého stavu a možno dodat, že až do té doby, pokud nebude vybojován sociální zápas do posledních detailů. . .“ A pokračuje: „Třetí stav, měšťáctvo, jest umělecky vyčerpano nadobro; na všech směrech umění jeho sféry leží sterilita a zoufalé hledání cest, jež končí vždy v slepé uličce. Jen tam dole jest všeho hojnost, všude a na každém kroku.

Malíři, již zachycujete záhady světél na nahých pletech v plein-airu, umělá světla a šera... viděli jste slevače při práci? Tento živý a reálný zjev s nádhernými reflexy oranže na modrém šatu...? Sochaři, všimli jste si dělnických hlav, mladých, v kterých zraje ten ocelový názor socialismu...? Poeti, mluvili jste někdy přátelsky s dělníkem za mzdového boje? Oh, jen kdybyste nestavěli se na ty vysoké kothurny umění a učinili tak! Uviděli byste sálat život, toho otce a ploditele všeho umění... A poznali byste mnohý z vás onen krutý omyl, jemuž podléháte... Nu, ale i hračky, mýdlové bubliny mají na světě svou oprávněnost; ale jako se ozval p. Šalda proti znásilnění individuálního umění davem, socialismem, tak třeba ochránit umění, jež bude v jádře též individuální, ale s látkou z lidu vzatou. O něj nutno se bátí při českých poměrech...“ A končí, že proti reakci je bič, „kterým Jiří Karásek v *Moderní revui* práská, neohlížeje se na pravo i levo, správně i s křivdou úplně na svém místě...“ Šalda odpověděl polemikou, otištěnou zde na

str. 302. — *Pitvornou hansuufštiádu* o našem literárním boji... , která vyšla v rubrice Zprávy a poznámky v *Lumíru* XXVIII, 1900, str. 288, č. 24 z 10. května. O těchto polemikách psal Šalda 19. 4. 1900 Karlu Sezimovi: „Tentokrát je celý feuilleton vyplněn polemikami. Se svojí nejsem právě spokojen: musil jsem mnoho vyvracet dokumenty, citováním atd. a proto je to dost těžkopádné... Vedle článku (Z dopuštění osudu individualistů) mám tam několik „Poznámek ke grandiosní logice MR a NK“, které se mi víc líbí: jsou lehčí a psány tak žoviálně a názorně na hřbety, že je uctít.“ Zmíněné poznámky otiskujeme zde na

str. 301. — *Poznámky ke grandiosní logice M. revue a N. kultu*, které vyšly v *Lumíru* XXVIII, 1900, str. 264, č. 22 z 20. 4. Když číslo s oběma polemikami vyšlo, psal Šalda Sezimovi na korespondenčním lístku (25. 4. 1900): „Mám velikou radost, že se Vám líbí moje polemika. Já také jsem rád: je mi lehece, jako bych shodil břemeno, jež jsem dlouho vlekl. Byl jsem od těch socialistických manifestací v takovém falešném světě a v takové falešné situaci — jsem rád, že je dnes vidět, kde stojíme. Já miloval opravdu v životě vášnivě jen jedno: umění — a jsem rád, že jsem mohl tu nedělenou lásku k němu přiznat.“

Polemiky se neomezovaly pouze na *Lumír* a *Moderní revui* nebo *Nový kult*, nýbrž všimaly si jich i jiné listy, které výroky z nich citovaly nebo na ně upozorňovaly. Tak v *České stráž* (roč. XI, 1900, č. 12, str. 3) v *Drobnostech literárních* a *uměleckých* objevil se článek o „Boji Lumíra s Novým kultem“, kde se tento boj rekapituluje se zaměřením proti Šaldovi, a do popředí byla opět postavena otázka, má-li Šalda v *Lumíru* tolik volnosti, jako měl v *Literárních listech* nebo v *Rozhledech*. Odpovídaje na Karáskův „Příspěvek k psychologii kritického augurství“, odpověděl Šalda i na tuto invektivu *České stráže* v rozsáhlém a citáty doloženém článku

str. 303. — *Karáskovština, čili soustavné thaní a podezírání*. Vycházel v *Lumíru* XXVIII, 1900 v nestránkované příloze k číslům květnovým.

Opatřil si, jak píše Sezimovi (15. 5. 1900), spoustu starých časopisů, napsal odpověď před odjezdem do lázní, ale neměl z ní „pravé radosti. Je příliš dokumentár-

ni, samý citát, samé usvědčování, samé vyvracení — taková až procesní detailistická. Vlastní šerm dialektický a ideový, to proč je polemiku radost psát, tu skoro zmizel.“ (V nedatovaném dopise, který Sezima určuje 22. 5. 1900.) A pokračuje: „Dál polemizovat nemám chuti — alespoň ne obracet se přitom přímo na tu etnou kompanii. Co podniknu, bude asi to, že z celé kampaně „vytáhnu filosofii“, jak říkají Němci — udělám článek, který bude ideovým resumé. Asi takového rázu jako byl první, „Staré modly“. Bude vůbec lépe, když dáme svým polemikám ideovější všeobecnější linii — tohle žabaření z předměstského okresního soudu je stejně protivné a hnusné tomu, kdo to píše, i tomu, kdo to čtou.“ Když se v lázních dovídá, že polemika nevyjde uvnitř listu, je rozzloben a píše: „Mám jen jedno přání: aby byla celá historie co nejdřív u konce — abych se mohl vypořádat s Lumírem.“ (10. 6. 1900 z lázní Chudoba.) — 313, 4: —ič je šifra R. Svobodové (srov. K. Sezima *Z mého života* II, 73).

Poněvadž Šalda Karáskovi neodpověděl v žádném z květnových čísel, dal se *Karásek* strhnouti v „Summární exekuci“ v *Moderní revui* str. 291, č. 9 z června 1900 ke zvolání „F. X. Šalda nemá tentokrát poslední slova“. O tomto výroku napsal Šalda Sezimovi (18. 6. 1900): „Po přečtení M. R. poslal jsem mu (Hladíkovi) asi půl sloupečku do feuilletonu, jen tak dvě jehly Karáskovi do masa...“ Vyšly

str. 316. s názvem *Příspěvek k aristokratismu Karáška-Nobilissima* v *Lumíru* XXVIII, 1900, str. 336, č. 28 z 20. 6.

Zatím v červnovém čísle *Nového kultu* (sv. 4, č. 1, str. 31) dotkl se S. K. Neumann v rubrice „Z lidské hlouposti“ nešetrně nemocného Šaldy a na to odpověděl Šalda poznámkou

str. 317. *Z epeje lidské surovosti* v *Lumíru* XXVIII, 1900, str. 348, č. 29 z 1. 7. *Karásek* se vrátil k Šaldovu článku z *Lumíru* ve *Volné tribuně Moderní revue* č. 10—11, str. 326 (dvojčíslo červenec—srpen) polemikou „A ještě tedy rub Šaldoviny.“ Tvrdí, že —ič je totožný s Šaldou, nebo že alespoň psal pod jeho inspirací; vrací se k pseudonymům při referátech o Vrchlickém; obviňuje ho ze sofistiky; cituje jím psaný sonet ke chvále Klášterského; vyvrací Šaldovy důkazy o měnlivosti názorů při referátech o Macharoví, Krejčím a Sovovi; předhazuje mu znovu „volnost“ projevů v *Lumíru*; a vyčítá mu, že „volá o soucit pro svou chorobu“. Po přečtení *Moderní revue* psal Šalda Sezimovi: „Souhlasím zcela s Vámi, abychom se nehalili do žádné vznešené tógy a pózy stoické filosofie, ale vedli vojnu dál, a to s největším možným humorem. Já chci tak zařídit svoji odpověď Karáskovi.“ A načrtává, co bude obsahem jeho odpovědi, kde chce dát Karáskovi pedagogickou lekcí a odnaučovat ho „jeho dětským střevíčkům“. O sonetu Klášterskému píše: „Se sonetem Klášterskému máte pravdu. Byl psán 1887 jako hra, ve společnosti — Klášterský zmocnil se ho soukromě a dal jej pak po šesti letech otisknout v *Lumíru*“ (dopis z 24. 7. 1900). Odpověď Karáskovi vyšla s názvem

str. 318. — *Jak se nepolemisuje* v *Lumíru* XXVIII, 1900, str. 407, č. 34 z 20. 8 a str. 418, č. 35 z 1. 9. — 320, 8: ... článek „Vrchlický — football“: ve „Volných

směrech“ I, 1896, str. 42 (srov. Kritické projevy 3, str. 532). V citovaném dopisu Sezimovi o tom píše: „Komické je také, vytýká-li mi, že jsem se nebránil proti Hilbertovi, když prý se vrhl na celou mladou kritiku pro moje Kunze, Holasy etc. Předně: H. vrhl se v první řadě také na Čas a pak: já již tenkrát slyšel o Hilbertovi jako o poseurovi, který chce à tout prix omračovat svět — nebral jsem ho již tehda vážně. Ostatně chtěl jsem psát, ale Česká stráž mne předešla a ten feuilleton byl tak přílehlavý, že bylo zbytečno všimati si dál Hilberta.“ — 322, 3: *Nový kult z 1. května*: míněna poznámka S. K. Neumanna v *Novém kultu z 28. 4.* uvedená zde na str. 341 — 323, 2: Šalda psal o *Macharovi* v *Literárních listech 1894* (viz *Kritické projevy 2*, str. 115). — 324, 18: V *Lumíru 1900*, str. 348 napsal *K. Sezima*: „Byly mi na př. poslány z Lit. listů „Idee zítřka“ a „Hořící duše“ jako materiál k referátu... A já odolal... Psát o ní, na to bylo mi stejně líto času jako na referát o *Ideích zítřka*.“ — *Šimek* psal o *Gothické duši* v *Lumíru 1900*, str. 360. Šalda o tom píše Sezimovi: „Šimek tváří se strašně velikodušně a objektivně — ta hloupá protivná ethika „objektivity“ a „nestrannosti“ bere lidem všecken temperament a dělá z nich strašně slušné sice, ale i strašně jalové a nicotné syrovátkové šlechetníky. Kdy k čertu překonáme ten hloupý předsudek?“ (24. 7. 1900). — Po vyjití polemiky, poslední v *Lumíru*, napsal Šalda Sezimovi: „Posledním polemikám jsem však přeče rád. Jednak je to sčítování s minulostí, taková tlustá čára pod kolonou cifer, jednak jsou to zapálené zdi *Lumíra*. Ukázali jsme, že nám nezáleží na žádné špižárně, ale na pevnosti, a bez všeho rozšafného opatrnictví zapálili jsme si chalupu nad hlavou. To je velmi pěkné.“

Na Šaldův článek se ozval sice ještě *Karásek* v *Moderní revui* str. 357: „Volná tribuna čili volné, nezávazné rozhovory s F. X. Šaldou“, ale bylo vidět, že obě strany se polemik již nabažily. Šalda se tím v soukromých dopisech netajil. Nebyly to tentokrát polemiky tak plodné, jako byly dřívější nebo pozdější. Příliš osobního bylo do nich zatahováno z obou stran. Strana z *Lumíru* pokusila se alespoň shrnout své zásadní stanovisko v Sezimových „Glosách ke kritice a estetice oněch bouřlivých let devadesátých“ (*Lumír 1900*, č. 24 z 10. 5.); ale ty ukázaly stejně jako jiné projevy z té doby, že se české umění z konce století nedovedlo oprostít od psychologismu, estetismu a eklekticismu, v nichž svými kořeny tkvělo. Některé body se po čase staly předmětem nových polemik, tak otázka Šaldových pseudonymů, která byla řešena znovu v r. 1924. Ani po těchto polemikách nezůstala vyřešena jedna z hlavních otázek sporů: vstup Šaldův do *Lumíru* a jeho postavení v něm. Šalda očekával od *Lumíru* jistě širší a pevnější pole svého působení, ale jak ukazuje korespondence, nepodařilo se mu je získat. Bránil mu v tom jistě Hladík. 3. července 1900 píše Sezimovi: „Mne zaráží při ráně vždycky jen jedno: že dobrou polovičku jich zasloužil by Hladík sám. Často bych je psal jemu na hřbet s větší chutí než *Karáskovi*. Poctivý nepřítel je konec konců milejší než nepoctivý přítel — a i když nepoctivý nepřítel, jemu se i nepoctivost spíš odpouští, poněvadž se od něho a *limine fori* nic nečeká.“